

Cassian Maria SPIRIDON

**LUMEA
ȘI PĂCATELE EI CAPITALE**

DOXOLOGIA
Iași, 2023

CUPRINS

Drumul către desființarea omului	7
Omul în absența demnității	37
Lumea și păcatele ei capitale	103
Omul în era conformismului	145
Serbarea de la Putna – 150 de ani	233
Gloria și demnitatea inutilului	277
Despre pesimismul bine temperat	349

DRUMUL CĂTRE DESFIINȚAREA OMULUI

În prima Carte din ultima sa scriere, *Legile*, Platon se folosește de personajul Atenianului – un alter-ego al filosofului – (bătrînul aflat în Creta și care însoțit de cretanul Megillos și spartanul Clinias – la fel de venerabili, într-o călduroasă zi de vară călătoresc spre Cnosos, unde vor să ajungă la peștera lui Zeus de pe muntele Ida), pentru a arăta mai întâi care sînt foloasele educației și unele consecințe nefericite: „Dar tu ce bine mare crezi că reiese pentru stat de la creșterea bună a unui copil, sau a unui cor de băieți? Dacă ni s-ar pune o asemenea întrebare, nu am răspunde că un singur copil bine educat e un mic folos pentru stat? Dar dacă m-ai întreba ce folos are pentru binele public educația întregii tinerimi, n-ar fi greu a răspunde că tinerii bine crescuți vor fi într-o zi buni cetățeni; că, fiind astfel, se vor purta bine în toate situațiile și că îndeosebi vor cîștiga biruința contra vrăjmașului în război. Așa că buna educație aduce biruință, însă biruința strică uneori buna creștere, căci s-a văzut adesea cum izbînzile militare produc neomenia, iar aceasta pricinuieste în urmă cele mai mari nenorociri. Niciodată o bună educație n-a fost dăunătoare nimănui, pe cînd victoriile au fost și vor mai fi funeste învingătorilor” (*Legile*, Editura IRI, 1995, traducere de E. Bezdechi).

Tot aici, Atenianul face cîteva considerații asupra educației copiilor prin joc, în vederea însușirii unei viitoare

meserii – una spre care cel în cauză arată anumite înclinații: „Eu afirm că oricine vrea să ajungă destoinic într-o meserie, să se deprindă din copilărie atât la jocuri, cât și în mod serios, cu gesturile în legătură cu acea meserie. Spre exemplu, cine vrea să ajungă într-o zi un bun plugar, ori un bun arhitect, să se joace chiar din primii ani, unul de-a castelele copilărești, altul de-a ogorîtul”.

Educatorii sînt îndrumați ca, *prin intermediul jocurilor, să îndrepte gustul și aplecarea copilului către ținta ce trebuie s-o atingă spre a-i împlini menirea.*

În continuarea celor afirmate, Atenianul definește educația drept *o disciplină bine înțeleasă, care pe cale de petrecere plăcută îndrumază sufletul unui copil la deprinderea anumitor gesturi care la maturitate să-l facă desăvîrșit în specialitatea ce a îmbrățișat.*

Ține totodată să elimine orice interpretare prea largă a noțiunii de educație, important fiind să înțelegem prin educație cultivarea virtuții de a deveni un cetățean model, unul în respectul legii: „Adesea în chip de laudă sau de dispreț spunem de unul că are sau n-are educație, atunci cînd a primit una foarte bună pentru negustorie sau pentru comerțul maritim, ori pentru altă profesie asemănătoare. După cît se vede, vorbind astfel, n-avem în vedere această educație propriu-zisă, care are de scop a ne deprinde cu virtutea chiar din copilărie, inspirînd cuiva dorința aprinsă de a fi cetățean perfect și de a ști să comande ori a se supune conform legii. Ori pe aceasta singură vrem noi a o defini și numai ea merită, pare-mi-se, numele de educație. Cît despre cea îndrumată spre avuție ori spre puterea corpului sau spre orice alt talent, în care înțelepciunea și dreptatea n-au nici o parte, este o educație josnică și servilă, ori mai bine o educație nevrednică a purta numele acesta, însă să nu ne certăm pentru cuvinte cu ei. Ci să ținem drept recunoscut că cei

bine educați ajung îndeobște oameni virtuoși, că astfel educația nu trebuie disprețuită, căci dintre calitățile cele mai frumoase, aceasta este înfrîna ce o întâlnim la oamenii buni și, dacă unul n-o are, trebuie să facă toate eforturile în tot timpul vieții spre a o dobîndi, dacă poate”.

Două sînt imboldurile, contrarii și neraționale, care-l îndeamnă pe om, plăcerea și durerea. „La aceste două elemente, Platon, prin vocea Atenianului, consideră că sînt de adăugat presimțirile pășaniilor viitoare, cărora li se dă numele comun de așteptare. Dar așteptarea durerii se numește propriu-zis frică, și aceea a plăcerii, speranță. Deasupra acestora stă rațiunea care hotărăște ce e bine și rău în ele și, cînd aceasta devine hotărîrea obștească a unui stat, se numește lege”.

Pledează pentru discernămînt, pentru afirmarea capacității raționale de a lucra în favoarea virtuții și a eliminării viciului: „Căci rațiunea, deși frumoasă, însă fiind înceată și calmă, firul ei are trebuință de legături, pentru ca firul de aur să poată conduce pe celelalte. Modul acesta de a ne reprezenta pe fiecare din noi ca o mașină însuflețită, păstrează virtuții toate drepturile sale, explică ce vrea să zică superior sau inferior sieși, și ne face a înțelege că atît orice om, cunoscător priceput al acestor mișcări interioare, trebuie să trăiască potrivit cu această cunoștință, precum și orice stat trebuie să consfințească cunoștința aceasta – fie că i-a inspirat-o un zeu, fie că o are de la un om care va fi descoperit-o el însuși – ca lege a administrației sale lăuntrice, cît și în legăturile sale cu celelalte state. Ea ne dă noțiuni mai clare despre virtute și viciu; și aceste noțiuni, la rîndul lor, ne vor face poate să cunoaștem mai bine ce este educația și celelalte instituții omenești”.

În deschiderea Cărții a II-a din *Legile*, Platon ține să fi-zeze și să definească încă o dată noțiunea de educație, ca una care lucrează întru împlinirea *omului desăvârșit*: „*Ateni- anul*: Așadar afirm că prima simțire a copiilor este plăcerea și durerea, și în acestea li se ivesc în suflet virtutea și viciul. Căci relativ la înțelepciune și convingerile adevărate și ferme, ferice de omul care și le însușește fie chiar la o vîrstă înaintată, iar cel ce posedă toate aceste bunuri, împreună cu cele cuprinse în ele, este un om desăvârșit. Numesc educație virtutea așa cum se ivește mai întîi la copii, fie că sentimentele de bucurie sau de tristețe, de iubire ori de ură care se ridică în sufletul lor sînt conforme ordinii, fără ca ei să-și poată da socoteală de aceasta, fie că, ivindu-se și rațiunea, ei își dau socoteală despre deprinderile bune, cu care au fost înzestrați. Tocmai în armonia aceasta a deprinderii și a rațiunii constă virtutea considerată în întregul ei. Cît despre partea aceasta a virtuții, care ne învață să ne folosim cum trebuie de plăcere și de durere, și care, de la începutul și pînă la sfîrșitul vieții, ne face să iubim sau să urîm ceea ce merită iubirea sau ura noastră, o despart de altfel în gînd, și numind-o educație, după părerea mea, bine o voi numi”.

Aristotel, în consonanță cu Platon, în *Etica Nicomahică* (Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, traducere Stella Petecel) apelează tot la durere și plăcere, ca însoțitoare ale actelor noastre: „Astfel, cel ce se abține de la plăcerile senzoriale și găsește în asta bucurie este cumpătat, pe cînd cel ce, abținîndu-se, suferă, este nestăpînit; iar cel ce înfruntă cu bucurie, sau cel puțin fără suferință, pericolele, este curajos, pe cînd cel ce suferă înfruntîndu-le este laș. Căci virtutea etică este legată de plăceri și de dureri; într-adevăr, comitem răul de dragul plăcerii, în schimb, de frica durerii, nu săvîrșim binele. De aceea trebuie, așa cum spune Platon,

să ne formăm, încă din primii ani ai copilăriei, de așa manieră încât să ne bucurăm și să ne întristăm numai de ceea ce se cuvine; și, într-adevăr, în aceasta constă o educație corectă”.

În argumentația sa asupra principiilor pe care trebuie să le cunoască și să le însușească omul, Stagiritul, în tratatul său de morală apelează la versurile lui Hesiod din *Munci și zile*: „Superioritatea absolută o are cel ce gândește totul cu propria-i minte;/ înțelept este și cel ce ascultă sfaturile bune./ Dar cel care nici nu gândește singur, nici nu primește în cuget cele spuse de alții,/ acela este un om de nimic”.

Immanuel Kant, în notele sale utilizate în susținerea prelegerilor de la Universitate, colaționate și publicate de un coleg al său sub titulatura: *Tratat de pedagogie*, în anul 1803 face o serie de considerații, mereu actuale, asupra educației. Pentru filosof, *omul este singura ființă capabilă de educație*.

„Prin educație, citim în *Tratatul de pedagogie* (Editura Agora, 1992, tradusă de C.V. Butureanu și C. Rădulescu-Motru) se înțelege îngrijirile (tratamentul, întreținerea) ce reclamă copilăria sa, disciplina care-l face om, în instrucția cu cultură. Sub acest raport, el este copil, discipol și școlar”.

Grație disciplinei asistăm la trecerea *de la starea de animal la cea de om*, în absența instinctelor care să-l coordoneze el are nevoie, atenționează filosoful de la Königsberg, *de propria sa rațiune. El n-are instinct și trebuie să-și facă singur planul său cum să se poarte. Însă, cum el nu este imediat capabil de aceasta și vine în lume în stare sălbatică, el are nevoie de ajutorul altora*.

Context în care fiecare generație este educatoarea celei care-i urmează.

Sînt definite disciplina și instrucția, unde prima este numai negativă, căci ea se mărginește a dezbrăca pe om de sălbăția sa, a doua, din contra, este partea pozitivă a educației. În consecință,

OMUL ÎN ERA CONFORMISMULUI

La un sfert de secol de la apariția primului volum din *Obsolescența omului. Despre suflet în epoca celei de-a doua revoluții industriale* (1956 – ediția germană, 2013 ediția română) Günther Anders publică al doilea volum: *Obsolescența omului. Despre distrugerea vieții în epoca celei de-a treia revoluții industriale* (1980 – ediția germană, 2016 – ediția română – ambele în traducerea lui Lorin Ghiman și publicate de Editura Tact).

Despre primul volum am scris în *Convorbiri literare* (numerele din iulie – septembrie 2016) sub titlul: *Omul în absența demnității*, pagini cuprinse apoi în volumul *Dușmanii societății sau Când pacienții pun Stăpânire pe ospiciu* (Editura Cartea Românească, 2017).

În *Dicționarul de neologisme* al lui Florin Marcu (Ed. Saeculum, 2002) *obsolescența* este definită pe două paliere, primul: declasarea tehnologică a unui material industrial prin apariția altuia, mai modern, uzură morală; al doilea, cu trimitere la aspectul profesional: proces de învechire a componentelor unei profesii ca urmare a asimilării progresului tehnico-științific.

Ambele paliere sînt cuprinse în eseurile adunate în acest al doilea volum, eseuri publicate între 1955 și 1979 și care cuprind numeroase aspecte ale obsolescenței, nu doar a mașinilor, ci și a lumii oamenilor, a ideologiilor, individului,

maselor, muncii, istoriei, libertății, fanteziei, *sensului*, neputinței ș.a.

Motto-ul sub care își așază întregul său excurs filosofic este al interpretării, într-o lume în care *nu ajunge să o schimbăm*, oricum ea se schimbă cu sau fără voia noastră, dezideratul care se impune este că *trebuie să și interpretăm această schimbare*, motivat de necesitatea de a *schimba*. Pentru ca lumea să nu se schimbe mai departe fără noi; sub amenințarea că, în caz contrar, riscăm să devină, *la sfârșit o lume fără noi*.

Anders, încă din *Cuvînt-înainte*, precizează că al doilea op, în continuitatea primului este o filozofie a tehnicii, mai exact *o antropologie filosofică în epoca tehnocrației*: „Prin «tehnocrație» nu înțeleg domnia tehnocraților (ca și cum ar exista un grup de specialiști ce ar domina astăzi politica), ci faptul că lumea în care trăim și care se află în jurul nostru este una tehnică - fapt care merge atât de departe, încât nu ne mai permitem să spunem că, în situația noastră istorică, ar exista, printre altele, și tehnică, ci trebuie să spunem că istoria se desfășoară acum în starea lumii numită «tehnică», respectiv că tehnica a devenit acum subiectul istoriei, cu care noi nu suntem decât «co-istorici»”.

Stadiul tehnocrației în care ne aflăm și expus cu aplicație de filosof, unul care-i posibil să ne ducă în desfășurarea lui la *sfârșitul timpurilor*; este un stadiu care *nu va mai putea fi urmat de un altul, ci va fi și va rămîne de-acum „timpul sfârșitului”*.

În *Introducere* sînt trecute în revistă *cele trei revoluții industriale*, unde prima, evaluată filosofic, *ar începe odată cu ea iterarea principiului mașinalului, adică: producerea mașinală a mașinilor, sau cel puțin a părților mașinilor; iterație care s-a autopotențat rapid, încît actualul nostru univers se definește prin producerea de produse (efectuată prin intermediul produselor, adică al mijloacelor de producție), care vizează, la rîndul*

lor, ca mijloace de producție realizarea de produse care, la rândul lor... ș.a.m.d. — până ce ultimă mașină scuipe produse finale, care nu mai sunt mijloace de producție, ci mijloace de consum, adică: unele care trebuie consumate prin folosință, precum pâinile sau grenadele.

Suntem abia la debutul nașterii acestor lanțuri de producție, în care de o parte se află oamenii — fie ei inventatori și/sau meșteșugari, și la celălalt capăt aflăm pe consumatori. Dar iterația își continuă mersul ei tot mai amplificat pînă cînd în cadrul mijloacelor noastre de producție nu mai figurează produsele propriu-zise ci actele noastre de consum — un fapt cu adevărat rușinos, căci e clar că asta reduce rolul nostru, al oamenilor, la a ne îngriji, prin consumul produselor (pentru care mai trebuie să și plătim) ca producția să continue. Astfel este larg deschisă gura flămîndă produsă, se înțelege, artificial, a consumului insașiabil. Cum spune Günter Anders, produsele sînt flămînde după faptul de a fi consumate, încît ruga: „Pînea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi” este convertită în: Foamea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi, ca în final fluxul explozibil de produse, acum prin gura mașinilor să se roage: Dă-ni-l nouă astăzi pe mîncăul nostru cel de toate zilele.

Și pentru ca lanțul trofic, dacă îl putem numi așa, între om și produs să funcționeze impecabil se impune un produs de ordinul al doilea) cererea, care în formularea filosofului ar suna așa: pentru a putea consuma produse avem nevoie de ele. Context care impune un produs de-al treilea ordin: „Această industrie care aduce la identitate foamea mărfurilor de a fi consumate și foamea noastră de ele se numește reclamă. Se produc, așadar, mijloace de a face reclamă pentru a produce nevoia de produse care au nevoie de nevoia noastră; pentru

ca noi, lichidând aceste produse, să asigurăm continuitatea producției lor”.

Încă o „foame” care se autoimpune de a fi potolită este cea a *tehnicii de producție*, una care *pretinde neîncetat să fie făcut tot ceea ce, din punctul ei de vedere, poate fi făcut*. Spun: „pretinde”, fiindcă azi – aceasta e ideea fixă a celei de-a treia revoluții industriale – posibilul este acceptat fără excepție ca obligatoriu, iar puțința trece drept necesitate de a face (Günter Anders).

Astăzi imperativele morale nu mai sînt cele propăvăduite de cărțile sfinte, nici cele kantiene, ele ne vin de la tehnică, ea își impune postulatele. O lume în care „nu doar că tot ceea ce e posibil trebuie și făcut, ci trebuie făcut uz realmente de fiecare dintre utilizările avute în vedere pentru cele făcute; nu doar că nu există vreo armă care ar fi fost descoperită și să fi fost și produsă efectiv, ci nu există niciuna care să fi fost produsă și să nu fi fost folosită efectiv. Nu numai că posibilul trebuie făcut, ceea ce trebuie făcut este inevitabil. Și acesta nu e numai o regulă, ci un postulat care spune: «Nu lăsați nimic utilizabil neutilizat!»” (G.A.).

Cantitățile de produse, suprabundența lor se cere lichidată, altfel, oricum devin obsolete, depășite moral prin apariția de noi și noi modele.

Ne aflăm într-un constant decalaj prometeic, decalaj prefigurat de filosof în primul său volum despre *Obsolescența omului* și care devine exponențial la momentul apariției celei de-a doua revoluții industriale, ca în prezent să fie, ținând cont de globalizarea tehnologiei IT în continuă expansiune, de-a dreptul explozibilă. Decalajul între ceea ce producem și ceea ce putem utiliza are dimensiuni cosmice.

„Căutăm febril *raisons d'être* pentru aceste produse, alergăm desperați după întrebări care să ofere ulterior legitimitate răspunsurilor pe care le avem deja și producem fără odihnă

noi produse pentru a ne achita de această nouă sarcină (de a găsi noi sarcini). În fapt, putem da acum o a treia versiune *decalajul nostru prometeic*. Fiindcă acesta se situează acum *între un maximum a ceea ce putem produce și un maximum (rușinos de mic) a ceea ce putem să avem nevoie*. Da, oricât ar părea de contradictoriu: «să putem să avem nevoie» (G.A.).

Cea de a doua revoluție industrială este stadiul în care trebuie produse nevoi, nevoi mai toate inventate și impuse artificial de progresul tehnologic, care nu ține cont de nevoile noastre reale, precum în *Ucenicul vrăjitor* al lui Goethe.

Ne aflăm, trăim în cea de a treia revoluție industrială, în care, între altele, există *un mijloc de producție miraculos*, cum îl numește gânditorul, unul prin care, în premieră, a făcut *omenirea capabilă să-și „producă propria dispariție, bomba atomică”*: „Așadar, energia atomică este simbolul celei de-a treia revoluții industriale nu din cauză că este un *novum* al fizicii – este și asta –, ci fiindcă efectul ei posibil sau probabil este de *natură metafizică* – ceea ce nu s-ar fi putut afirma despre niciunul dintre efectele omenești anterioare” (G.A.).

Orizontul în care omenirea asistă la schimbarea epocilor s-a încheiat în 1945, odată cu bomba de la Hiroshima: „Indiferent dacă se termină acum sau continuă să existe, epoca noastră este și rămâne *ultima*, fiindcă pericolul în care ne-am pus cu cel mai spectaculos produs al nostru, și care a devenit definitivul semn al lui Cain propriu existenței noastre, nu poate să înceteze niciodată – poate doar prin sfârșitul însuși.

Această a treia revoluției este deci *ultima*” (G.A.).

Deși umanitatea de la acel moment a continuat și va continua să fie marcată de varii, numeroase revoluții, nu puține de mare amploare (ar fi suficient să menționăm destrămarea URSS-ului și Revoluțiile din Estul Europei) toate se vor desfășura *înlăuntrul* acestui al treilea și ultim stadiu.

Asistăm, suntem martori la metamorfoza lui *homo faber* în *homo creator* pînă la a se transforma el însuși în *materie primă*, deci într-un *homo materia*, cum s-a întîmplat la Auschwitz, nu mai puțin în gulagurile comuniste. E drept, cum remarcă și filosoful *maniera de utilizare a omului ca sursă utilă de materii prime a rămas, slavă Domnului, o ocurență excepțională*.

Rămîne în continuare largă, nu doar rămîne ci este aplicată transformarea genetică unde *se face din oameni, într-un mod „inuman”, oameni condiționați*. Se fabrică din ființe vii alte ființe vii și nu doar în zootehnie.

„Vorbesc de așa-numita *cloning*, de *manipularea genetică*, adică: de posibilitatea de a produce genuri și specii noi, «nemaiauzite» și nemaivăzute, sau chiar de a produce duplicate ale unor indivizi existenți. Nu mi-e cunoscut dacă a fost realizată și clonarea de gene umane. Știind însă că imperativul zilei de azi sună: «Ce se poate face trebuie făcut» sau «Posibilul este obligatoriu», ceea ce e pînă acum doar posibil este deja prezent ca prevestire care ne taie respirația” (G.A.).

Și în continuarea acestei idei apocaliptice, ne asumăm afirmațiile gînditorului: „În vreme ce războiul nuclear înseamnă *distrugerea ființelor vii, inclusiv a omului «cloning»-ul înseamnă distrugerea speciei ca specie, iar în anumite circumstanțe distrugerea speciei om prin producerea de noi tipuri*”.

Ce mai rămîne din esența omului așa cum îl știm și cum încă mai credem că se definește! E doar fum, rămîne un *ad libitum*, la alegerea tehnologiei *cloning*, care prin manipulare genetică poate „*fabrica inumanitate și anume prin producerea de ființe noi care a fi copii, după chipul și asemănarea unor tipuri dezirabile din motive politice, economice sau tehnice!*”.

Aici aflăm clou-ul celei de a treia revoluții industriale, unde: „... Manipulatorul tratează de acum omul, pe care

înaintașii să îl cunoșteau doar în cinci roluri – de proprietar, de inventator, de muncitor, de vânzător și de consumator –, ca simplă *materie primă*, și anume fiziologică. Drept materie primă pentru producerea de produse sau mijloace de producție de tip nou” (G.A.).

Kant postula în *Critica rațiunii practice*, cum precizează Anders, „că nici un om nu trebuie folosit niciodată *ca simplu mijloc*, deci ca instrument, deci ca sclav”. Realitate devenită astăzi obsoletă, iar lagărele de concentrare care încă nu au dispărut, ba chiar nu au dispărut, sînt exemple elocvente; omul fiind echivalentul mașinii, înțeles ca mașină (*homme machine*). Lumea, implicit omul trec la acest nivel al revoluției industriale *drept materie primă*, stadiu supranumit de filosof *canibalism postcivilizațional*.

Anders pune în lumină o realitate, atunci abia întrezărită, astăzi tot mai deplină și numită o a patra *intra-revoluție*, și anume înlocuirea omului, a muncii lui cu automatismul aparatelor, cu o armată de roboți. De altfel, se preconizează că pînă în 2035, deși nu excludem chiar mai repede, numărul roboților să fie egal cu al oamenilor. *Trend-ul urmărit de întreprinzători nu e lipsa muncii pentru muncitori, ci lipsa muncitorilor din fabricile lor.*

„Faza numită «raționalizare» a revoluției industriale are drept trăsătură fundamentală faptul că ne *distruge* ca «*hominis fabros*»; că aduce după sine o stare de lucruri în care munca devine de la o zi la alta tot mai rară și mai puțin obișnuită; în care aceasta, departe de a fi considerată un blestem – în acest punct Biblia se înșeală astăzi complet –, este revendicată ca un *drept* și ca un privilegiu, fiind rezervată unei elite ce devine pe zi ce trece tot mai subțire. Ceea ce ne paște pe cei mai mulți dintre noi este, așadar, o existență de iad (chiar presupunând că n-ar fi astfel cu nimic atinsă calitatea

vieții noastre). Și spun «de iad» fiindcă ni se va răpi una dintre cele mai puternice și mai importante plăceri, anume *voluptas laborandi* (cel mai adesea pierdută din vedere datorită strădaniei). De fapt, se încearcă de mult înlocuirea acestei voluptăți, a cărei energie libidinală trebuie cumva potolită, cu altele, nu tocmai neplăcute. Însă mă îndoiesc că înlocuirea acesteia va reuși.

În limbaj academic: egalitatea clasică, cea în care încă mai credea generația mea acum cincizeci de ani, dintre *tempus liber și libertate*, și care astăzi abia dacă mai e valabilă, va deveni complet falsă. Invers, *tempus liber*, deci cel al ne-muncii, va fi perceput ca blestem. Și în locul cunoscutului blestem (Facerea 3,14), ar trebui să scrie: *Și toată viața vei sta pe spate și te vei uita la TV!*"

Înlocuirea lui *voluptas laborandi* e făcută agresiv de lumea spectacolului, de sport etc. Realitate pe care am prezentat-o, tot în acest spațiu al *Convorbirilor* (nr. 10, 11, 12/2018), sub titlul: *Comunitatea globală a spectatorilor*.

O statistică americană din ultimul deceniu al secolului trecut evidențiază timpul mediu acordat de locuitorii SUA televizorului la circa 8 ore pe zi.

Inclusiv cei care, totuși, vor avea voie să muncească, să se bucure de *cupidatam atque voluptatem laborandi*, vor fi simpli urmăritori ai bunei funcționări a unor automate, vor priveghea la apariția luminiței roșii de avarie.

Timpul liber va fi un timp gol, vegetativ, unul care ne va priva de viața *adevărată*. Vom asista, asităm la pierderea sensului; pierdere tratată de psihanaliști de cafea, de acești numeroși doctori de suflete drept o boală, în refuzul de a *devoala* realele rădăcini, ce anume a provocat pierderea sensului, situație cu consecințe catastrofice pentru om.

Astăzi este tratată drept scandalosă *ne-explorarea unei materii prime* și în aceeași măsură omiterea acestei posibilități:

„Lumea este considerată o mină exploatabilă. Nu doar că suntem obligați să exploatăm orice-i exploatabil, ci suntem obligați și să descoperim exploatabilitatea care s-ar afla, chipurile, în fiecare lucru (chiar și în om). Sarcina științei actuale nu mai constă, așadar, în a descoperi *esența* secretă, deci ascunsă, ori *legitatea* ascunsă a lumii sau a lucrurilor, ci în a *descoperi utilizabilitatea lor secretă*. Premisa metafizică (îndeobște ea însăși ascunsă) a cercetării actuale este, prin urmare, că *nu există nimic care să nu fie exploatabil*” (G.A.).

Totul trebuie să servească la ceva. La ce-i bună Luna sau Marte etc.? Să le cercetăm, trebuie să servească la ceva.

Am depășit epoca de aur când foloseam *nemijlocit obiectele lumii „pentru noi”, ci le utilizăm „pentru ceva”*:

„«Lumea» nu este deci conceptul general a *ceva din care se poate face ceva*, ci conceptul general *din care suntem obligați să facem ceva* – prin care se presupune tacit că, întrucât nu poate fi nimic din ceea ce n-are voie să fie, nu există, în cele din urmă, nimic din ce să nu se poată face ceva. Invers, este valabil că celor din care nu se poate face nimic trebuie să li se nege existența, că cele ce ne stau în cale pot fi distruse. Analog «vieții nedemne să trăiască» a național-socialismului există *ființare nedemnă de existență*. Pe scurt: *a fi materie primă este «criterium existendi»*, *Ființa este a-fi-materie-primă* – aceasta este teza metafizică fundamentală a industrialismului” (G.A.).

Este teza pe care o va urmări Günther Anders în paginile dedicate în continuare numeroaselor obsolescențe care au invadat lumea în cea de-a treia revoluție industrială.

Vorbind despre *obsolescența aspectului* sîntem în situația de a constata decalajul între aspectul în întregul lui și în fiecare parte a aparatelor complex interacționate și interdependente, de tip rețea (a se vedea întregul complex planetar